

ИНОВАЦИИТЕ В СИСТЕМИТЕ ЗА СЪВЕТИ В ЗЕМЕДЕЛИЕТО В ПОДКРЕПА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ОБЩАТА СЕЛСКОСТОПАНСКА ПОЛИТИКА (ПРИМЕР ОТ БЪЛГАРИЯ)

Мария Пенева
Университет за национално и световно стопанство, София

Резюме

Ролята и важноста на системите за съвети в земеделието в Европейския съюз, както и в България се увеличи след реформа в Общата селскостопанска политика, наложила на страните-членки да въведат и изградят национална система за съвети. Посочените изисквания са свързани с въвеждането и прилагането на механизми, които отговарят на повишената загриженост за околната среда и природните ресурси по цялата верига за доставка на храни. Целта на статията е да разгледа системата за съвети в земеделието като инструмент на политиката и като средство за въвеждане и прилагане на иновативни форми в селското стопанство.

Ключови думи: селско стопанство, съвети в земеделието, иновации, устойчивост.

Key words: agriculture, extension services, innovation, sustainability.

JEL: Q15, Q18, Q57.

Увод

Общата селскостопанска политика (ОСП) на Европейския съюз (ЕС) въвежда система от правила и инструменти с цел гарантиране справедлив жизнен стандарт на фермерите и осигуряване на стабилно и безопасно снабдяване с храни на достъпни цени за потребителите, основавайки се на три принципа: свободна търговия, преференции за европейското производство на пазарите на Общността, обща финансова отговорност. От създаването ѝ до днес, тя търпи редица промени, най-съществените, от които са осъществени след 1992 г. През 2003 г. ключов момент е прекъсване на връзката субсидии-производство, давайки възможност на производителите в сектора да взимат самостоятелни решения в зависимост от състоянието на пазара и интересът на потребителите. Същевременно нараства загрижеността за ефектите от селскостопанското производство върху околната среда и състоянието на природните ресурси, което доведе до въвеждането на агро-екологични механизми и схеми. Всичко това изправя земеделските производители (ЗП) пред редица предизвикателства и поставя на дневен ред възможността и достъпът им до адекватни услуги в сферата на съветите в земеделието.

Именно затова с реформата на ОСП през 2003г. беше наложено на страните-членки на ЕС да въведат и изградят (където е необходимо) национална система за съвети в земеделието (ССЗ), което съществено промени ролята и важноста на системите за съвети в земеделието в ЕС, както и в България като страна-членка след 2007 г. Посочените изисквания касаят въвеждането и прилагането на механизмите за кръстосано съответствие и добрите земеделски

и екологични условия (ДЗЕУ), като отговарят и на глобалните промени в селското стопанство и повишената загриженост за околната среда и природните ресурси по цялата верига за доставка на храни. Предприетите промени изискват нови знания, като условие за интегрирането на различни дейности на ниво земеделско стопанство (ЗС) (включително производство на суровини и хранителни продукти, опазване на околната среда и безопасност на храните). Не на последно място е важно, мотивацията на ЗП за участие в схемите за зелени плащания и агро-екологичните мерки (АЕМ) да се основава не само на финансовите стимули, но и на нарастващ интерес и осъзнаване на необходимостта от опазване на природните ресурси с цел повишаване устойчивостта на резултатите им. Следователно, необходимостта и нуждите на ЗП от информация, нови знания и умения, технически и технологични производствени решения, трябва да бъдат адресирани и да са част от общата организация и управлението на ССЗ и прилаганите методи за предоставяне на съвети. Статията представя ССЗ като инструмент на политиката от една страна, но от друга я разглежда като средство за въвеждане и прилагане на иновации в селското стопанство. *Основната цел на изследването е да разгледа иновативни методи за съвети в земеделието, като се дискутират специфичните проблеми, същността на процеса на изпълнение и постигнатите резултати при създаване на нова организация от услуги за съвети за ЗП.*

1. Методическа рамка и изследователски въпроси

За целите на статията е приложена комбинация от методи, като е: 1) направен преглед на съществуващата ССЗ в България и оценка на нейното състояние на база официални документи и нормативни актове; 2) проведено е проучване на различни иновации чрез анкетно проучване и прилагане на полуструктурирани интервюта (с елементи на дълбочинно интервю) с всички заинтересовани страни в рамките на проект FarmPath (<http://www.farmpath.eu/>, тригодишен изследователски проект, финансиран чрез 7-ма рамкова програма на Европейската комисия) на основата на мултидисциплинарно изследване, следвайки теоретичната рамка зададена от т.нар. transition theory, която разглежда текущи социални и технологични промени и иновации. На практика в България бяха проучени инициативи, които имат потенциала да осъществят радикална промяна, иновативни са (от гледна точка на осъществяването селскостопански дейности, маркетинга на продуктите от тях и предоставянето на консултации за ЗП) и са насочени към постигане на регионална устойчивост на селското стопанство. Една от тези инициативи, определена като „Нови земеделски практики в защитени територии, клъстер „Земеделие в земи с висока природна стойност (ВПС)“ [10] даде основание за идентифициране на иновативни практики и подходи при осигуряването на съвети на ЗП в рамките на територията и по-конкретно онези, които прилагат и са бенефициенти по АЕМ; 3) изследователската работа по въвеждане на иновацията за предоставяне на услуги съвети в земеделието на местно ниво е задълбочена в рамките на проект HNV-Link (<http://www.hnvlink.eu/>, тригодишен проект, финансиран чрез програма ХОРИЗОНТ 2020 на Европейската комисия). Проектът разглежда иновации, които подпомагат системите и общностите с ВПС чрез едновременното подобряване на тяхната социално-икономическа жизнеспособност и екологичната им ефективност. Целта на проекта е изграждане на мрежа за споделяне на тази иновации. Въпросникът е структуриран, така че да се анализират: а) Исторически факти от възникване до реализиране и въвеждане на иновацията и етапът на развитие, в който се намира в момента; б) Специфичните проблеми, към които са ориентирани иновациите и чието решение се търси и към коя сфера се отнася; в) Кои са основните фактори, които стимулират/задържат развитието на иновацията и кои са основните участници в реализирането ѝ?; г) Какви са резултатите към момента на изследване на иновацията и промените в социално-икономическото и екологичното съ-

стояние на стопанствата и местните общности, ако са засегнати?; д) Формулиране на изводи и препоръки [9].

2. Система за съвети в земеделието – обхват и структура в България

ССЗ осигурява услуги на ЗП при използване на поземлените ресурси и управлението на стопанствата им. Създаването, организирането и осигуряването на структура на ССЗ, достатъчна по обхват и разпространение, е важен елемент от реформата на ОСП, която влезе в сила като задължение за всички страни-членки от януари 2007г. В България този процес съвпадна с пълноправното членство на страната ни в ЕС и освен минималното изискване към ССЗ да осигури въвеждането и прилагането на механизмите за кръстосано съответствие и за ДЗЕУ, ЗС се нуждае от цялостна подкрепа при адаптирането им към условията на ОСП и другите политики в сектор „Земеделие“.

Приема се, че съветите в земеделието обикновено касаят технологичен трансфер, обучение, информация и разпространение на иновации [3, 11], като Birner et al [4] го определят като съвкупност от организации, които подкрепят осъществяващите селскостопанско производство с цел решаване на проблемите им и разпространение на информация, умения и технологични решения с цел подобряване на дейността им и цялостното състояние на стопанството. В този смисъл ССЗ представя цялостната организация и в повечето държави-членки на ЕС включва национално звено за координация, изпълнителско-координационно звено и в зависимост от организацията регионални/териториални акредитирани оперативни звена.

В България предоставянето на публични услуги по съвети в земеделието се осъществява от *Национална служба за съвети в земеделието (НССЗ)*. Тя е създадена през 1999г. и съгласно чл. 10, ал. 1 на Закона за подпомагане на ЗП [1] е основно звено в ССЗ. Основната цел е предоставяне на консултантски услуги, актуална информация и техническа помощ на ЗП за осъществяване на ефективно и конкурентно земеделие в страната. За тази цел в рамките на службата функционира специализирана администрация, организирана в Главна дирекция и 27 териториални областни офиси (в които в различна комбинация присъстват експерти по направленията: аграрна икономика, агрономия и зооинженерство). Дейностите, осъществявани в териториалните звена са: специализирани консултации, включително трансфер и приложение на научни и практически достижения, обучение на ЗС и разпространение на обучителни и информационни материали; изготвяне на проекти

на ЗП, с които да подпомогнат кандидатстването им по мерките от Програмата за развитие на селските райони (ПРСР), комплекти съветнически услуги за лицата съгласно условията и изискванията на мерките, консултиране създаването на организации на производители и други.

НССЗ е единствената съветническа организация, определена и одобрена от Европейската комисия, да предоставя консултантските услуги на малките ЗС, но и като цяло тя работи главно с малки и средни ЗС, които обикновено не ползват услугите на частни консултантски фирми и не разполагат с необходимите средства да получат специализирани консултации извън НССЗ.

Заедно с развитието на НССЗ в страната консултантска дейност стартират и развиват и частни фирми и предприемачи. Причина е именно приемането на страната ни в ЕС и необходимостта от разширяване на консултантската дейност, основно свързана с оползотворяване на възможностите за финансиране на проекти и дейности по ПРСР. Допълнителен стимул е възможността, която се дава по различните мерки, част от разходите за консултантски услуги да бъдат покрити с публични средства. Макар и основно концентрирани в разработването и подготовката на проектната документация, голяма част от тези консултанти разширяват и задълбочават качеството на предлаганите от тях услуги, включвайки и технически консултации. Но всъщност това са услуги предимно използвани от по-едрият по мащаб на дейностите ЗП [6].

Част от консултантските услуги в сектора на селското стопанство се предоставят от асоциации и неправителствени организации, сдружение на производители/преработватели, но те са концентрирани в сферата на техниката и технологията на производствения процес.

Важна част от консултантските услуги, свързани с изискването за изграждане на ССЗ, е предоставянето на адекватна и достъпна информация и съвети по въвеждането и прилагането на механизмите за добри земеделски и екологични условия. По данни на МЗХ обаче, в областта на биологичното земеделие и мерките за агро-екологични плащания консултантска дейност, освен от НССЗ, се извършва все още от много ограничен брой организации, основно в неправителствения сектор. Спецификата на тези дейности изисква конкретна подготовка и знания на експертите, не само за технологичния процес в стопанствата, но и ефектите от дейностите им върху околната среда и природните ресурси. Необходими са умения за съвместяване целите на ЗП за по-добри икономически резултати с целите на общностите за устойчиво

развитие, включващи подобряване на социалните и екологични аспекти на дейността им.

Въвеждането на агро-екологичните схеми (АЕС) е добре структуриран процес и механизъм в ЕС, насочен към опазване на околната среда, стабилизиране на пазарите и поддръжане жизнеспособността на селските райони. Според Wilson и Hart [12] ключов фактор за успехът на тези схеми е заложен в разбирането и мотивацията на ЗП да участват в тях и прилагат съответните стандарти. В статията си те разглеждат ролята на предоставяните съвети в земеделието за насърчаване участието на ЗП в схемите. Според тях съветническите служби следва да бъдат ангажирани в прилагането на схемите, като положат максимални усилия по оценка на участниците и въвлечането им, като се осигури високо равнище на ангажираност в дългосрочен план, тъй като изследванията им потвърждават висока вероятност за продължаване на ангажиментите, когато веднъж вече е осъзнат ефекта от изпълнението им. Това неминуемо е свързано с промяна и въвеждане на иновативни методи за съвети в земеделието и създаване на нова организация от услуги за ЗП.

3. Иновации

В научната литература не съществува унифицирано разбиране на понятието иновации. Най-често цитиран е Шумпетер (цитиран от Рарапikolaou [8]), според който иновация е: "Предлагането на нов продукт – такъв, с който потребителя не е запознат. Въвеждане на подобрен метод на производство... Откриване на нов пазар, на който преди конкретното предприятие не е оперирало... Откриване на нови източници на суровини... Подобряване на организацията на което и да е производство...". В текущия програмен период 2014 – 2020г. ЕС ясно заяви като основен приоритет иновациите. Създава се т.нар. Съюз на Иновациите, но въпреки това в документите на различните институции и организации също не е възприето единна дефиниция. В планът Съюз на иновациите [2] под иновации се разбира промяна, която увеличава и подобрява начинът, по който разбираме, развиваме, произвеждаме и си осигуряваме нови продукти, производствени процеси и услуги. В Наръчника от Осло [7] под иновация се разбира въвеждането на нов или значително подобрен продукт (стока или услуга) или процес, нов маркетингов метод или нов метод на организация на процесите в бизнеса и производството. Следва да се прави разлика за иновацията като новост за света и като новост за приемащия и въвеждащия я в действие. Не е необходимо, нито е задължително иновацията да е свързана с ново откритие и инвестиции в научни и раз-

войни дейности. Т.е. всяка организация (бизнес единица, земеделско стопанство и т.н.) може да прилага иновации чрез адаптирането на технология/подход, развит от друга такава [5]. Ето защо всяко ново действие на субектите, предоставящи съвети в земеделието, което представя и/или разпространява услугите си по нов, различен начин, се приема за иновация. Това е и дефиницията, възприета в статията.

4. Предизвикателства пред ССЗ в България

Ограничава се достъпа до предоставяните съвети, консултации и информация, когато организацията е само на място в териториален офис на НССЗ или съответната организация.

Липсва комплексност на предоставяните съвети и консултации, особено когато в териториалните поделения на НССЗ броят на служителите не покрива всички области в т.ч. растениевъдство, животновъдство и аграрна икономика. Познанията и експертизата на консултантите в областта на опазване на околната среда и биоразнообразието изисква допълнителната им квалификация и обучения, свързани с разходи и отсъствие от работното място.

Необходимо е задълбочено познаване на възможностите за финансиране по ПРСР 2014–2020 г. и видовете схеми за подпомагане, но и на изискванията, които ЗС трябва да спазват за да бъдат коректни бенефициенти, като ключов момент тук е адекватност и навременност на съветите при организацията на самото производство и осъществяването на технологичните операции.

Предоставянето на консултантските услуги напълно безплатно повишава интереса към тях и води до натоварване капацитета на експертите на НССЗ, като е необходимо и поемане на ангажменти от страна на консултантите и след фазата на одобряване на проектите и бизнес-плановите на ЗС.

Често срещани са санкциите за ЗП, които не съумяват своевременно и с необходимото качество да изпълнят законоустановените изисквания за управление и националните стандарти за добро земеделско и екологично състояние на земята, именно поради липса на навременна и пълна информация, включително при поддържането и стопанисването на постоянно затревените площи (земи с ВПС), използването на препарати за борба с вредители и подходящи технологии, опазване на водните ресурси и околната среда, гарантиране на безопасни условия на труд при селскостопанското производство, както и доставката на качествени и безопасни продукти на крайните клиенти на стопанството.

Пропускане на ползи от ефективното оползотворяване на всички възможности за финан-

сиране дейността на ЗП, включително комбиниране на фондове и донори, напълно съвместими с капацитета и възможностите на стопаните, тяхното желание за икономически растеж и подобряване на конкурентоспособността им.

5. Мобилен център за консултации за ЗП

Иновацията е инициатива на Българско Дружество за защита на птиците. Географския фокус им е определен от интереса към специфични Важни местообитания за птиците и се осъществява в Понор планина, Бесапарските ридове и Западна Стара планина. Целта е опазване на полуестествените пасища, хабитати определени като притежаващи характеристиките на земи с ВПС, чрез насърчаване на ЗП да променят практиките си за управление на земите, така че те да съответстват на нуждите за опазване на биоразнообразието, като в същото време се гарантира, че този ценен природен актив е разпознаваем и в политиката в областта на селското стопанство, осъществявана в България.

Един от важните елементи, а в последствие и резултати е създаването на Мобилни центрове за консултации (МЦК). В Бесапарските ридове МЦК предоставя услуги на ЗП, свързани с: получаването на нови знания и умения за селскостопанските практики в земи с ВПС; възможности за кандидатстване и осигуряване на финансиране за дейностите им; подготовка на необходимата документация и бизнес планове; обучение в Европейските изисквания, приложими в сектора на млечното говедовъдство и не само (най-общо Добри хигиенни практики, обработка и съхранение на торта, Добри земеделски практики, хранене и отглеждане на животните, агро-екологични дейности, подобряване качеството на произвежданите суровина и продукти и др.); маркетингови дейности (свързани с директни продажби, съвети по отношение опаковка и етиктиране, организиране на съвместни посещения на фестивали и изложения за популяризиране на местните продукти) и стимулиране активността на ЗП, включително и обмен на знания и умения).

Създаването на МЦК (в Бесапарските ридове е иновация по смисъла на приетото определение, която отговаря на две основни предизвикателства пред ССЗ и самите ЗП: 1) Необходимост от адекватни консултантски услуги и информация, включваща спецификите за земеделието с ВПС, опазване на биоразнообразието и конкретните им производствени дейности; 2) Необходимост от достъпни и като време и като средства консултантски услуги, което означава да бъдат навременни според възникналите потребности и да се предоставят на място, без необходимостта да се влагат допълнително сред-

ства и време за пътуване до административните центрове, в които са съсредоточени дейностите на описаните консултантски организации – в публичния и в частния сектор.

В същото време работата на МЦК в Бесепарските ридове променя и социално-икономическата и екологичната обстановка в цялата територия, тъй като насърчава: разработване на местни стратегии за животновъдство, преодоляване на бюрократичните административни процеси и липсата на разбиране за ценността и същността на земите с ВПС; създаване в началото на неформални сдружения на ЗП и преодоляване на съпротивата срещу възможностите за съвместни действия, особено в частта с маркетинговите дейности на стопаните и представянето на продуктите от пасищното животновъдство. В същото време дейността на центъра е в подкрепа и на разработването и прилагането на АЕМ от МЗХ в ПРСР, които до съответния момент са нямали опит с тях.

В дългосрочен план иновацията е изключително важна за територията като цяло, тъй като от една страна демонстрира възможността селскостопанските дейности, щадящи околната среда и природните ресурси, да станат атрактивни и да бъдат приети от ЗП не като бреме, а от друга доказват ефективността на услугите, предоставяни от екологични НПО спрямо всички останали консултанти предвид на знанията им за природата и процесите в нея. Т.е. те гарантират постигането на устойчивост на селскостопанските практики в самото стопанство, осигурявайки адекватни консултации и във връзка с политиките в сектора, като в същото време подпомагат и постигането на целите по опазване на биоразнообразието на регионално, национално и европейско равнище.

Въвеждането на иновацията засяга различни аспекти от селскостопанския бизнес, но в конкретния случай видими са и резултатите по отношение маркетинга и мениджмънта на стопанствата. Изключителен напредък и то устойчив във времето (дори и в момента съществуват) са разработването на маркетингови канали за директна реализация на продукцията. ЗП започват съзнателно да променят процеса на планиране на дейностите си, не само с оглед на опазване на околната среда и природните ресурси и изискванията на политиките, но и са адаптивни и гъвкави към предпочитанията на клиентите си, приемат промените и търсят решения за тях.

Няколко са основните актьори, участници в реализацията на иновацията: 1) екипът на БДЗП; 2) стопанствата в земи с ВПС и съседите им; 3) териториалните поделения на НССЗ; 4) местна администрация; 5) местни поделения на

държавната администрация – МЗХ и ДФЗ-РА; читалища и техните дейци.

Основните постижения на МЦК са: 1) стимулиране на ЗП да подобряват дейностите си и да продължават да развиват продуктите си за директна продажба чрез непрекъсната информация за промени и изисквания по отношение безопасност и хигиенни изисквания; 2) разработване и прилагане на схеми, които напълно отразяват националните такива, с което повишават опита и знанията на земеделските производители; 3) Насърчаване на агро-екологични практики, включително и лобиране на местно и национално равнище за въвеждането и изпълнението на схеми в НАТУРА 2000 зони и специален фокус върху земеделието с ВПС; 4) Разработване на ефективни промени в АЕС с оглед ефективното приложение на мерките, включително и наредби касаещи дейността на стопанствата (Наредба за директните продажби); 5) Спиране на процесите на изоставяне на селскостопански земи и подкрепа на млади ЗП чрез осигуряване на обучения и съвети, с което се повишава мотивацията им да продължат с дейността си и да останат в района; 6) Организиране и подкрепа за съвместни маркетингови дейности на местни/национални и международни събития, започване на интернет продажби и други; 7) Стимулиране на предприемаческите дейности, свързани с туризъм и предлагането на интегриран местен продукт, което повишава равнището на доходите и разнообразява източниците за семействата на ЗП, а от друга страна води и до повишаване на заетостта в местната икономика; 8) От гледна точка социалната устойчивост на резултатите е развитието, макар и неформално, на мрежа и коопериране между всички заинтересовани страни – ЗП, неправителствен сектор, местна администрация и създаването на общо разбиране за ценността на природните ресурси и необходимостта от съвместни действия за опазването им; 9) Не на последно място по важност е постигането на по-висок консервационен статус на природните ресурси, което е и цел на създаването на МЦК, като ценните тревни местообитания в района са идентифицирани, картирани и оценени, а събраната база данни служи при разработване на местни планове за управление на защитени територии и зони и осъществяване на мониторинг и контрол върху тях; 10) Разработване и разпространение на наръчник за управление на пасища и ливади, обединявайки научни знания и практически опит от региона.

Заклучение

Създаването и функциониране на МЦК доказва ефективност и ефикасност на дейностите и финансирането им, като добра практика за

изпълнение на проекти, чиято основна цел е подобряване и подкрепа на природосъобразни и щадящи биоразнообразието земеделски дейности, фокусирани на местно равнище; както и подобряване комуникацията и разбирането на институциите за процесите и взаимната свързаност между селскостопанско производство и опазване на природните ресурси. Това е свързано с повишаване самооценката и оценката към ЗП за важноста и мястото им в обществото и разработване на местни стратегии за интегрирано устойчиво развитие. Мотивацията на екипът на МЦК, тяхната вяра и подкрепа за ЗП, създаването на прозрачна и достъпна система за услуги по съвети в земеделието доказват, че това са ключови фактори за успех на АЕС в частност и в по-широк мащаб на цялостната ОСП и необходимостта от нова организация на ССЗ. Мобилността на услугата позволява покриване на по-голяма по обхват територия и брой на ЗП с нагледни примери за практическо изпълнение в стопанствата, като гарантира навременност на съветите както за производствените практики, така и за административните задължения на консултираните лица.

Литература

1. *Правилник за устройството и дейността на Националната служба за съвети в земеделието*, ДВ. бр. 34/2015.
2. *Turning Europe into a true Innovation Union*. EC. 2010. [http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-10-473_fr.htm].
3. Azadi, H., Filson, G. *Comparative study of agricultural extension systems: a systemic view*, Outlook on Agriculture, vol. 38, No 4. 2009. pp 337–347.
4. Birner, R. et al. *From 'Best Practice' to 'Best Fit': A Framework for Analyzing Pluralistic Agricultural Advisory Services Worldwide*. DSGD Discussion Paper No 37. 2006. International Food Policy Research Institute. Washington, DC.
5. Foxon, T., Kemp, R. *Innovation impacts of environmental policies*. International Handbook on Environment. 2007.
6. Labar, K., Dirimanova, V., Theesfeld, I. *The role of Bulgaria's extension service in supporting the CAP*, Outlook on Agriculture. Vol. 41. No 1. 2012, pp. 21–25. [<https://doi.org/10.5367/oa.2012.0074>].
7. OECD. *Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data*. 3rd Edition. 2005.
8. Papanikolaou, V. *Europe 2020: what does innovation mean?*. KiNNO Consultants LTD, [<http://inco-conference.eu/sites/default/files/5a.V.Papanikolaou.pdf>].
9. Peneva, M. *HNV innovation fiche for BSPB Mobile Advisory Centre (MAC)*.
10. Peneva, M., Kazakova, Y., Draganova, M., Mishev, P. *Case Study report: High Nature Value Farming in Besaparski Hills (Natura 2000)*. FarmPath working report. 2012.
11. Rivera, W., Sulaiman, R. *Extension: object of reform, engine for innovation*. Outlook on Agriculture. vol. 38. No 3. 2009. pp. 267–273.
12. Wilson, G., Hart K. *Financial imperative or conservation concern? EU farmers' motivations for participation in voluntary agri-environmental schemes*. Environment and Planning A. 2000. vol. 32. pp. 2161–2185.

INNOVATIONS IN EXTENSION SERVICES FOR BETTER COMMON AGRICULTURAL POLICY IMPLEMENTATION (CASE STUDY FROM BULGARIA)

Mariya Peneva

University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria

Abstract

The role and importance of the agricultural extension and advisory systems in European Union as well in Bulgaria has strengthened after Common Agricultural Policy reform obliged each EU Member State to set up a Farm Advisory System. The requirements are linked to the implementation of cross-compliance mechanism and good agricultural and environmental conditions. Papers' main goal is to present Farm Advisory System as a policy instrument on the one hand and as a tool to communicate innovations, on the other hand.